

problematicii epocii, pe de o parte, și o temeinică pregătire a desfășurării lecției, pe de alta.

Programa prevede pentru această lecție o singură oră. Datorită complexității problemelor este *absolut* necesar ca din cele 12 ore prevăzute pentru recapitulare și la dispoziția profesorului, una să fie afectată acestei lecții. Propun ca pe viitor chiar programa să prevadă două ore. În această situație aș propune să se discute în prima oră liberalismul și instaurarea dualismului, iar în a doua oră situația Bucovinei și Dobrogei aflate sub dominație străină și să se desprindă concluziile generale asupra epocii.

Trebuie să relevăm și fundamentate științific adevărurile istorice incontestabile privind situația în teritoriile aflate sub dominație străină, astfel încât ele să se întipărească pentru totdeauna în conștiința elevilor.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

Istoria României, vol. IV, Editura Academiei R.S.R., 1964, p. 434—441, 643—648 ; *Din Istoria Transilvaniei*, vol. II, Editura Academiei R.P.R., 1961, p. 133—186, 187—259 ; Const. C. Giurescu, Dinu Giurescu, *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri și pînă astăzi*, București, Editura Albatros, 1971, p. 583—589 ; Vasile Netea, *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848—1881)*, București, Editura științifică, 1974 ; Maciu Vasile, *România și pactul dualist austro-ungar din 1867*, în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, Editura Academiei R.P.R., 1968, p. 287—314 ; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *Viața politică în România 1918—1921*, București, Editura politică, 1976, p. 16—17 ; Adrian Rădulescu, Ion Bitoleanu, *Istoria românilor dintre Dunăre și mare. Dobrogea*, București, Editura științifică și enciclopedică, 1979.

VIORICA VAITEANU

DESTRĂMAREA ORÎNDUIRII SCLAVAGISTE

(clasa a XI-a, cursul „Probleme fundamentale ale istoriei lumii antice și medievale“)

1. *Criza sistemului slavagist roman și formele ei de manifestare*
 - Criza se manifestă de la sfîrșitul sec. II pe diferite planuri :
 - economic — dezorganizarea vieții economice ;
 - social — sărăcirea majorității populației ;
 - politic — slăbirea Imperiului roman ;
 - cultural — declinul culturii ;
 - religios — dezorientare, conflictul între creștinism-păgânism ;
- a) *Criza politică a Imperiului roman și încercări de redresare*
 - *Diocletianus* (284—305) introduce o nouă formă de guvernare absolutistă, birocratică, militarizată (*dominatul*)¹ și un

nou sistem de guvernare și de administrare a imperiului (*tetrarhia*)²;

Reformele sale pentru consolidarea imperiului :

- noua împărțire administrativă : dioceze, provincii³ ;
- reorganizarea armatei⁴ ;
- reformele economice : fiscală⁵, financiară⁶, prețuri maximale⁷ ;
- Războaiele civile (306—324) ;
- *Constantin cel Mare* (306—337) restabilește unitatea imperiului, menține dominatul, admite creștinismul⁸, consolidează reformele lui Diocletianus prin noi reforme :
 - separarea definitivă a conducerii civile de cea militară⁹ ;
 - fixarea definitivă a oamenilor de locurile de muncă¹⁰ ;
 - *Constantinopol* → noua capitală (330)¹¹ ;
- După 337 reînceperea luptelor interne, intensificarea atacurilor externe → agravarea situației Imperiului roman ;
- *Theodosius I* (379—395) și împărțirea definitivă a Imperiului roman¹² :
 - Imperiul roman de apus (capitala *Milan* → *Ravenna*) — *Honorius* ;
 - Imperiul roman de răsărit (capitala *Constantinopol*) — *Arcadius* ;

b) Adâncirea crizei social-economice a Imperiului roman

- Nerentabilitatea muncii sclavilor¹³ și dezvoltarea colonațului¹⁴ ;
- Depopularea¹⁵ ;
- Starea de nesiguranță din apusul imperiului → dezorganizarea vieții economice → declinul orașelor și criza monetară → economia naturală ;
- Povara fiscală și pauperizarea producătorilor liberi. Legarea producătorilor de locul de muncă ;
- Apariția patronatului¹⁶, creșterea latifundiilor¹⁷ ;
- În răsăritul imperiului se menține economia de schimb ;

2. Apariția germenilor orînduirii feudale

Declinul societății sclavagiste și trecerea treptată la feudalism prin :

- răspîndirea dependenței personale a producătorilor agricoli ;
- creșterea puterii clasei marilor proprietari funciari ;

Ascuțirea luptei de clasă și formele ei :

- fuga¹⁸ ;
- mișcarea latronilor¹⁹ ;
- răscoalele sclavilor, colonilor, țăranilor liberi din Sicilia, Africa, Gallia (sec. III—V)²⁰ ;

3. Agravarea situației Imperiului roman de apus — sfârșitul orînduirii sclavagiste în istoria universală

- a) Marea migrație a popoarelor (sfârșitul sec. IV și sec. V)²¹, Apariția primelor regate barbare²²;
- b) Sfârșitul Imperiului roman de apus — Odovacar (Odoacru) detronează pe împăratul *Romulus Augustulus* (476)²³;
- c) Menținerea relațiilor sclavagiste în Imperiul roman de răsărit.

Concluzie : Imperiul roman fiind măcinat din interior de dezvoltarea contradicțiilor proprii modului de producție sclavagist (contradicția fundamentală era contradicția dintre sclavi și stăpînii lor), care au provocat dese răscoale ale celor asupriți, a devenit vulnerabil în fața atacurilor popoarelor migratoare. Împietirea acestor acțiuni a dus la prăbușirea Imperiului roman de apus și totodată la prăbușirea orînduirii sclavagiste.

Comentariu istoric

1. Dominatul este un sistem politic care rupe în mod definitiv cu tradiția constituțională a Principatului și desăvîrșește procesul transformării statului roman într-o monarhie despotică de tip oriental cu caracter sacru. În această epocă împăratul care se refuză privirii oamenilor și folosea o etichetă degradantă (*adoratio*), se considera stăpîn absolut al supușilor săi (*dominus*) și întruchiparea zeității (*deus*) favorabile, pentru ca să întărească, cu o doză de misticism și credință, lealitatea politică.

2. Experiența a dovedit că sarcina guvernării unui imperiu de întinderea celui roman devenise copleșitoare pentru un singur om. De aceea, pentru a cîrmui mai ușor imperiul, unii împărați începînd cu Vespasianus au asociat la tron un coîmperator. Împăratul Diocletianus a căutat să permanentizeze sistemul de împărțire a puterii prin *diarhie* (conducerea în doi) și apoi prin *tetrarhie* (cîrmuirea în patru), ceea ce a dus la scăderea importanței politice a orașului Roma și a senatului. Acest sistem de „conducere în patru” urmărea o descentralizare militară și administrativă a imperiului, asigurînd în același timp permanența, eficacitatea și unitatea puterii imperiale. În anul 286, Diocletianus l-a ales coîmperator pe devotatul său tovarăș de arme Maximianus, căruia i s-a conferit titlul de *Augustus*. Mai tirziu, în anul 293, urmărind realizarea unei stabilități politice prin reglementarea definitivă a problemei succesiunii la tronul imperial, cei doi Auguști și-au ales cîte un asociat cu titlu de *caesar*. Diocletianus rămas în Orient, la Nicomedia, l-a investit *caesar* pe Galerius, iar Maximianus, aflat în Occident, la Mediolanum (Milano), l-a luat asociat pe Constantius Clorus. Prin organizarea tetrarhiei, în care energicul Diocletianus în calitatea sa de „*Augustus senior*” a continuat să dețină principalul rol, imperiul și-a menținut unitatea sa politică și legislativă. Însă în anul 305 cei doi Auguști au abdicat fiindcă Diocletianus era bolnav, obosit și curios totodată să vadă cum funcționa tetrarhia organizată de el. Retras la

Salonae (Split) a fost spectatorul războaielor interne reizbucnite între diferiții pretendenți la puterea imperială, care s-au încheiat cu triumful lui Constantin cel Mare și prăbușirea sistemului tetrarhiei (306—324).

3. Reforma care a fost realizată în vederea unei trainice unități a imperiului a mărit prin subdivizare numărul provinciilor de la 47 la 97, cu scopul de a micșora puterea guvernatorilor cărora li s-a luat comandamentul militar. Toate provinciile au devenit imperiale, fiind grupate și direct supravegheate de puterea centrală prin înființarea a 12 dioceze, care grupau provinciile conduse de vicari sau locțiitori ai prefectului pretoriului, în calitate de funcționari civili.

4. Pentru întărirea imperiului era nevoie de o armată puternică și disciplinată. De aceea armata romană a crescut de la 300 000 la 400 000 de soldați de meserie, care proveneau din rîndul barbarilor și al recruților pe care erau obligați să-i dea proprietarii funciari. Tot acum, pentru ca armata să capete mai multă mobilitate, a fost împărțită în două mari grupe: trupele sedentare care apărau permanent frontiera și alcătuite din 46 de legiuni, fiecare legiune avînd cca. 4 000 de oameni (*limitanei* sau *riparienses*) și trupele mobile, formate din 22 de legiuni, fiecare legiune cuprinzînd 1 000 de oameni, care interveneau acolo unde era mare primejdie (*comitatenses*).

5. Reformele întreprinse de Diocletianus au necesitat cheltuieli sporite și de aceea după anul 297 a fost introdus un nou sistem fiscal care aplica impozitul direct pe pămînt și persoană, în natură și bani. În cadrul acestui sistem fiscal principalul rol l-a avut impozitul pe pămînt. La baza noului sistem fiscal a stat un cadastru general care a trebuit să determine unitățile funciare de valoare egală. În estimarea impozitelor funciare care reprezentau impozite directe, percepute în mod regulat de la populație mai ales în natură (*annona*), s-a avut în vedere întinderea, calitatea terenului și plantele de cultură împreună cu numărul lucrătorilor și al vitelor. După determinarea unităților funciare impozabile, s-a putut face ușor repartizarea sarcinilor fiscale, de perceperea cărora răspundeau consiliile orășenești și decurionii, numiți în acele timpuri curialii. În urma acestei reforme fiscale care înlătura arbitrarul în fixarea impozitelor, statul roman a putut avea la dispoziție cantitățile de alimente care serveau la întreținerea armatei și numeroasei birocrății, ceea ce reflectă însemnătatea tot mai mare pe care o căpătase economia de tip rural.

6. Încă din vremea Antoninilor a început, iar în secolul al III-lea s-a extins degradarea și deprecierea monedelor prin restringerea la maximum a emisiunii monedelor de aur și micșorarea cantităților de argint în dinarul roman cu peste 75%. Această devalorizare a banilor a provocat urcarea prețurilor, tezaurizarea banilor cu valoare deplină și dezorganizarea circulației mărfurilor. Reforma monetară inițiată de Diocletianus în anul 296 pentru însănătoșirea economiei monetare, s-a înfăptuit cu o atentă supraveghere a emiterii de monede de aur (*aureus*-5, 45 gr), argint (*argenteus*-3, 41 gr) și bronz argintate (*follis*-4, 55 gr, care înlocuia vechiul dinar de argint) cu o greutate foarte mică

și cu titlul neschimbat. Deși s-a făcut această reformă, urcarea prețurilor nu a putut fi stăvilită pentru că valoarea reală a monedelor nici acum nu corespundea valorii lor nominale.

7. Edictul din 301 era îndreptat împotriva scumpirii crescînde prin fixarea de prețuri maxime (*Edictum de pretiis rerum venalium*) la diferite articole de consum și limite maxime pentru plata muncii. El prevedea pedeapsa cu moartea pentru cei care nu respectau tariful stabilit, indiferent dacă erau vinzători sau cumpărători. Însă cum acest edict fixa în mod arbitrar aceleași prețuri pentru tot imperiul, numeroase mărfuri au dispărut de pe piață și prețurile au continuat să crească. Edictul care a fost aplicat scurtă vreme doar în Orient nu și-a atins scopul și curînd a fost anulat.

8. Constantin cel Mare ținînd seama de influența crescîndă a creștinismului s-a convertit la această religie și a căzut de acord la Milan cu Licinius să emită un edict de toleranță pentru creștinism („Edictul de la Milan“, martie 313), prin proclamarea egalității și libertății tuturor cultelor. Conținutul acestui edict îl cunoaștem dintr-o ordonanță de aplicare (*mandata*) pe care Licinius a transmis-o guvernatorului Bithyniei, care a fost reprodusă pe scurt de scriitorii creștini Eusebius și Lactantius, contemporani acestui eveniment. Realmente religia creștină s-a bucurat de o situație privilegiată față de păgînism, în timpul împăratului Theodosius I, la sfîrșitul secolului al IV-lea. Religia creștină a devenit religia oficială a statului roman, deoarece putea fi folosită pentru a menține în supunere și ascultare masele exploatate.

9. Constantin cel Mare a dezvoltat reformele social-politice înapă-tuite de către Diocletianus. Printre aceste reforme se situează comple-tarea organizării administrative de la sfîrșitul sec. III—începutul sec. IV, prin împărțirea imperiului în 4 prefecturi (Gallia, Italia, Illyricum, Orient) conduse de prefecti de pretoriu, în calitate de funcționari civili. Comanda armatelor a fost încredințată unor *magistri militum* care erau șefii infanteriei (*magister peditum*) și cavaleriei (*magister equitum*) sub-ordonați direct împăratului. Pretutindeni, efectivul legiunii a fost redus la 1 000 de oameni și soldații barbari au devenit mai numeroși în armata romană. Această reformă pune în evidență întărirea centralizării și ie-rarhizării imperiului.

10. O consecință a excesului de fiscalitate și a dezorganizării sis-temului monetar a fost legiferarea eredității stării sociale, a locurilor de muncă pentru birocrați (curiali etc.), meșteșugari (monetari, bru-tari etc.), marinari, soldați și coloni, între anii 315—332.

11. Orașul Constantinopol, supranumit atunci „a doua Romă“, iar mai tirziu „Roma nouă“, a fost ridicat pe locul fostului Bizanțion timp de patru ani, iar inaugurarea lui a avut loc la 11 mai 330. Sint multe motivele pentru care Constantin cel Mare a ales nouă capitală. De aici se putea face față mai bine primejdiilor neconținute care veneau din partea goților de la Dunăre și a persilor sassanizi la hotarul Eu-fratului. Pe de altă parte orașul acesta se afla la răscrucea drumurilor terestre și maritime care legau apusul și răsăritul imperiului și putea

deveni o mare piață de desfacere a mărfurilor și un izvor de venituri pentru stat. În fine Roma prin tradițiile sale păgâne și republicane îl incomoda pe acest împărat totodată despot și creștin.

12. Împăratul Theodosius aflat pe patul de moarte a împărțit imperiul între fiii săi Arcadius și Honorius (17 ian. 305). El prin aceasta a înțeles să divizeze doar administrația imperiului într-un stat indivizibil cu legislație comună. Dar această dorință a fost depășită de evenimente, deoarece despărțirea în două a vechiului Imperiu roman a rămas definitivă.

13. Politica externă începînd din secolul al II-lea al epocii imperiale a fost mai mult defensivă ceea ce a dus la scăderea numărului sclavilor de vânzare, în condițiile cînd cererea de mînă de lucru era în creștere. De aceea sclavii crescuți în casă (*vernae*) căpătau o importanță din ce în ce mai mare, iar uciderea lor a fost interzisă de împăratul Hadrianus. În tîrguri mai soseau doar sclavii originari din regiunile nordice ale Europei care nu se pricepeau la cultivarea viței de vie și a măslinilor. În afară de aceasta, sclavii dovedeau dezinteres în producție și recurgeau la obstrucție așa cum rezultă din lucrarea de agronomie a lui Columella (sec. I e.n.), care îi prezenta pe sclavi ca fiind călăi ai pămîntului. Această nerentabilitate a muncii sclavilor a stat la baza crizei social-economice în care s-a zbatut Imperiul roman.

14. Prin cuvîntul *colonus* se înțelegea la început cultivatorul care își lucra singur pămîntul ori locuitorul unei colonii. La sfîrșitul republicii acest cuvînt a căpătat tot mai des înțelesul de mic arendaș. Colonatul dezvoltîndu-se paralel cu criza sclavagismului, s-a răspîndit după cum arăta Columella la mijlocul sec. I e.n., și s-a generalizat în a 2-a jumătate a secolului al III-lea. Colonul era un om liber care păstra pentru sine o parte din recoltă și era interesat deci în ridicarea productivității muncii sale. De aceea mulți sclavi-coloni (*servi casati*) care au primit pămînt în folosință se aflau în situația de semi-coloni. Deoarece cu timpul datoriile colonilor (*reliqua colonarum*) au crescut, arenda în bani a fost transformată în arendă în produse în vederea lichidării restanțelor. În cele din urmă pentru asigurarea încasării impozitelor, colonii au fost legați de pămînt în timpul împăratului Constantin cel Mare (332). Trebuie subliniat că atît colonii cît și servi casati nu puteau fi vînduți separat de pămînt.

15. Depopularea s-a datorat scăderii natalității și creșterii mortalității. Epidemia de ciumă de la mijlocul secolului al III-lea a durat douăzeci de ani și a făcut ravagii înfricoșătoare. De aceea pentru a completa forța de muncă necesară pentru revalorificarea pămînturilor și efectivele armatei, s-a intensificat instalarea barbarilor în imperiu.

16. Datorită războaielor civile, atacurilor popoarelor migratoare, apăsării impozitelor și abuzurilor, mulți proprietari mici și mijlocii iar uneori sate întregi căutau protecția unor mari proprietari, funcționari sau militari pe care îi recompensau cu bani sau în natură ori renunțau la proprietatea lor ca să o primească cu drept de folosință (*precaria*).

În felul acesta relațiile de patronat au căpătat însemnătate prin înmulțirea numărului celor care au devenit supușii acestor protectori.

17. În secolul I e.n. a triumfat marea proprietate care practica o agricultură extensivă în sudul și sud-estul Italiei. În secolul al IV-lea marea proprietate agricolă cuprindea întinderi de pământ nemaiîntîlnite pînă atunci, iar marii proprietari preferau să locuiască în reședințele lor de la țară (*villa rustica*) înconjurată de ziduri și păzite de oameni înarmați (*buccelarii*).

18. Cei asupriți deseori fugeau la popoarele migratoare pentru a scăpa mai ales de asuprirea fiscală după spusele lui Salvianus, scriitor din sec. V.

19. În izvoare erau numiți latrones mulți dintre oamenii fugiți de asuprire și organizați în cete care atacau pe cei bogați și conacele lor.

20. Lupta de clasă se ascute considerabil începînd din secolul al III-lea, o dată cu agravarea situației economice, sociale și politice a populației asuprite. În jurul anului 260 are loc o mișcare de mase în Sicilia. Între anii 260 și 290 are loc o răscoală a țăranilor și colonilor din Africa. În Gallia după anul 270 are loc timp de zece ani răscoala *bagauzilor* („luptători“), care capătă un nou avînt în secolul al IV-lea. În Africa o altă mișcare socială a fost cea a *agonisticilor* („luptători“), care a durat o sută de ani, pînă la cucerirea vandală, în anul 430.

21. Se produce după invazia hunică care a provocat importante deplasări ale triburilor germane (vizigoții, vandalii, etc.) spre și în interiorul Imperiului roman de apus. Cu acest prilej Roma a fost jefuită de vizigoți în anul 410 și devastată de vandali în anul 455.

22. În anul 419 vizigoții au constituit primul „regat barbar“ de pe teritoriul Imperiului roman de apus, în partea de sud-vest a Galliei, cu capitala la Tolosa (Toulouse). Al doilea „regat barbar“ apărut pe teritoriul Imperiului roman de apus a fost întemeiat de vandali în Africa, în anul 429.

23. Patriciul roman Oreste, generalism al Italiei, originar din Panonia, fost secretar al lui Attila, l-a proclamat împărat pe fiul său Romulus Augustulus, în vîrstă de 13 ani, și a condus Imperiul roman de apus în numele acestuia (475). Însă mercenarii germani s-au răsculat și Odovacar (Odoacru), comandantul lor, l-a detronat pe ultimul împărat roman, și a trimis însemnele demnității sale la Constantinopol, declarînd că ajunge un singur împărat (476). Evenimentul acesta este considerat data dispariției definitive a Imperiului roman de apus.

Îndrumări metodice

Tema cu privire la destrămarea orînduirii sclavagiste marchează un moment crucial în istoria omenirii fiindcă încheie istoria antichității și pregătește pe elevi pentru istoria evului mediu. Ea explică cum se face trecerea de la orînduirea sclavagistă la cea feudală în condițiile unei slăbiri tot mai pronunțate a Imperiului roman. De aceea cînd va străbate tema, profesorul este necesar să o trateze în special din perspectiva prezentării proceselor care duc la apariția germinilor feudalismului.

Scopul temei este de a scoate în evidență rolul pe care l-a avut ascuțirea contradicțiilor modului de producție sclavagist în prăbușirea Imperiului sclavagist roman de apus.

Am avut în vedere structurarea planului de lecție pentru 2 ore de predare așa cum prevede programa pentru liceele de filologie-istorie. De aceea în prima oră se va urmări criza politică a Imperiului roman și încercările de redresare, iar în a doua se pornește de la adâncirea crizei social-economice a Imperiului roman. Pentru liceele în care tema trebuie tratată în întregime într-o oră se va avea în atenție o simplificare a conținutului, în special pentru partea care privește diviziunea a, a planului de lecție.

Fiind o lecție densă în care se împletesc o serie de factori de ordin social-economic, politic, cultural, religios, se impune o deosebită atenție profesorului în pregătirea ei. Profesorul este necesar în desfășurarea temei să realizeze o predare cronologică a primei părți și centrată pe probleme în cea de a doua parte. În special elementele părții a doua trebuiesc proiectate sau scrise pe tablă pentru a fixa atenția elevilor spre închegarea unui dialog pe marginea unor aspecte semnificative.

Așadar, nu partea expozitivă, ci cauzele, desfășurările și efectele vor constitui ponderea principală a lecției, depunându-se un stăruitor efort pentru a evidenția conexiunile și interdependențele unor fenomene, unor evoluții. În acest sens este indicat să se urmărească cu ajutorul elevilor ce consecințe a avut politica defensivă a Imperiului roman începând cu secolul al II-lea și în continuare, în problema necesarului de forță de muncă, sau ce rezultate a avut scăderea numărului sclavilor în producție etc.

Procedeul logico-didactic al comparației se poate folosi în prezentarea stărilor existente în această perioadă cu cele din perioada republicană târzie și de început a imperiului.

Elevii pot fi solicitați să descopere scopul noii împărțiri administrative din timpul domniei lui Diocletianus și a completării acesteia prin măsurile lui Constantin cel Mare. Alte întrebări ar putea avea în vedere scopul fixării definitive a oamenilor de locurile lor de muncă în secolul IV, alegerea noii capitale la Constantinopol.

Profesorul se poate adresa elevilor cu următoarea situație-problemă : Cum se poate explica intensificarea procesului de barbarizare a armatei romane în condițiile în care popoarele migratoare deveneau tot mai amenințătoare la hotare și pătrundeau tot mai des în Imperiul roman ? (Răspuns : Datorită scăderii interesului pentru meseria armelor la romani, scăderii valorii militare a ostașilor romani ca urmare a indisciplinei).

Nu trebuie uitată explicarea precisă a termenilor noi pentru ca elevii să priceapă conținutul acestora.

Fiindcă lecția dispune de potențial educativ, el trebuie valorificat atunci când ne referim la formele luptei de clasă și rolul pe care a început să-l îndeplinească creștinismul atunci când după ce a căpătat o situație preponderentă, a devenit pe drept cuvânt o religie oficială.

Concluzia va pune în lumină ceea ce profesorul și-a fixat ca scop.

În mod deosebit se cere folosirea hărții murale a Imperiului roman sau cea cu privire la migrația popoarelor. Se mai pot adăuga fragmentele pentru lectură de la paginile 213—225 din „Crestomația de texte privitoare la istoria antică”, apărută în 1961, sub redacția acad. prof. E. Condurachi (vezi mai ales textul lui Salvianus). Pe lângă aceasta la epiproiector ar putea fi înfățișate ilustrații reprezentând mozaicul care redă o villa fortificată din Africa romană la sfârșitul imperiului sau basorelieful cu zarafi sau perceptorii de impozite de la Neumagen de lângă Trier. Ne poate fi de folos și diapozitivul 28 din setul de diapozitive intitulat „Aspecte din marile campanii din istoria universală”, București, 1977, autor prof. Minodora Perovici.

INDICAȚII BIBLIOGRAFICE

1. *Istoria Universală*, vol. II, București, 1959, p. 719—743, 737—813.
2. D. TUDOR, *Figuri de împărați romani*, vol. III, București, 1975, p. 45—86.
3. P. GRIMAL, *Civilizația romană*, vol. I, București, 1973, p. 80—86.

OCTAVIAN CRISTESCU

PRINCIPALELE CARACTERISTICI ALE DEZVOLTĂRII POPOARELOR DIN ASIA, AFRICA ȘI AMERICA LATINĂ ÎN PERIOADA TRECERII LA IMPERIALISM

(cls. a XII-a, cursul „Probleme fundamentale ale
istoriei lumii moderne și contemporane“)

I. Plan de idei :

1. Căi specifice de evoluție istorică

A. EFECTELE COLONIALISMULUI ÎN ASIA

— popoarele din Asia de sud și sud-est își pierd complet independența.

INDIA

- exploatare economică brutală ;
- sursă de materii prime și piață de desfacere pentru metropolă ;
- este impusă o dezvoltare unilaterală (monocultura).

CHINA

- semicolonie a marilor puteri imperialiste ;
- împărțirea teritoriului său în zone de influență în urma unor intervenții :

- a) războaiele opiumului (1) purtate de Anglia împotriva Chinei ;
- b) intervenția anglo-franceză pentru înăbușirea răscoalei taipinilor (2) ;